

Naturen netop nu i marts 2022

- af Arne Friis Hansen.

Følfod og Rød Hestehov.

Knap har frosten sluppet sit tag i jorden, før de med næsten ekspresfart skyder op og pludselig er de der. Følfod og rød hestehov.

Den lille sarte og feminine følfod, koket nejende med sine bleggule kurveblomster. Anderledes maskulin er den røde hestehov med sine tykke, rødlige blomsterskud, der bliver stor, kraftig og meget dominerende med sine rabarberlignende blade. Begge vokser fugtige steder langs grøfter, vejskrænter, voldgrave osv., og begge skyder først en blomst op, som i løbet af foråret visner ned, og derefter kommer bladene som har givet planterne deres danske navne.

Følfod

Følfoden hedder på latin *tussilago farfara*. Tussis betyder hoste, og fra gammel tid har følfod da også været anvendt mod hoste og hæshed. Man har sågar blandet følfodens tørrede blade i tobak for at dæmpe rygerens tobakshoste! Tidligere kunne man også købe urtebolcher med følfod mod hoste, men anvendelsen af følfod i medicinske præparater er nu forbudt, da der er påvist skadelige stoffer i planten, som kan fremkalde skrumpelever.

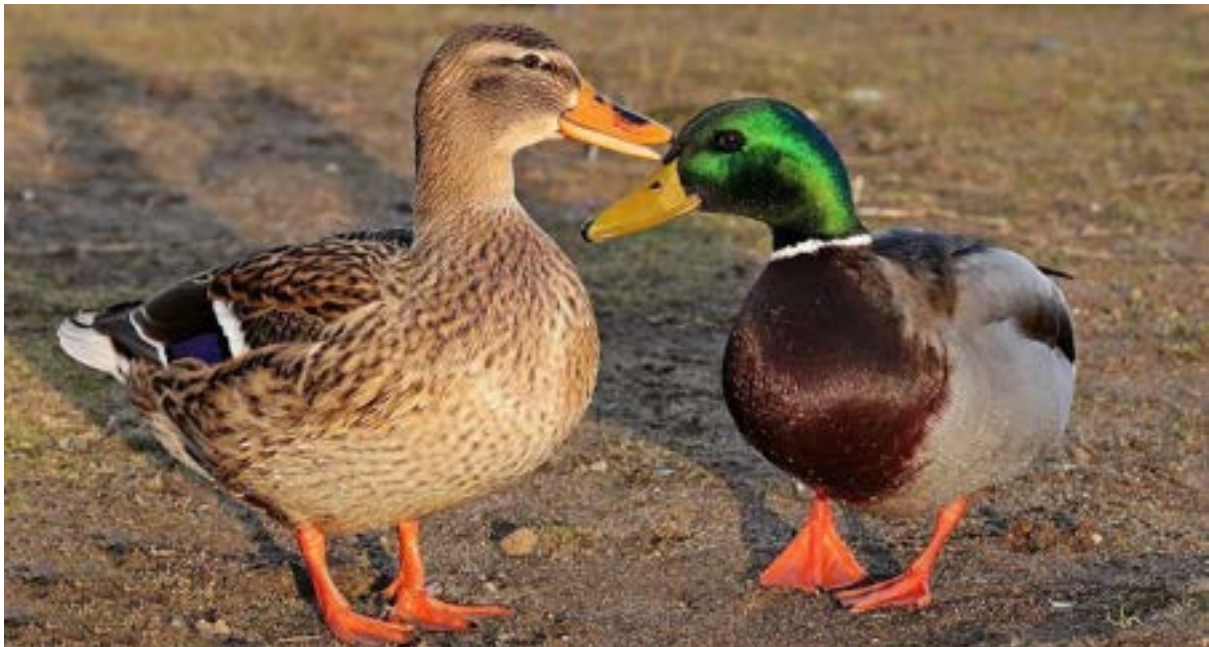
Rød hestehov er indført til Danmark i middelalderen af munke, som anvendte planten som medicin imod pest. Den blev derfor også kaldt for pestilensurt og blev dyrket i klosterhaver og herregårde,

hvor den i dag ofte ses langs voldgravene. Et andet navn til planten er slet og ret skræppe eller tordenskræppe, fordi hvis man hang roden op på husmuren, så var huset garderet mod torden og lynild. Vi kender også planten fra eventyret Den grimme Ælling. *"Der var så dejligt ude på landet; kornet stod gult og havren grøn..... og under en skræppe havde en and bygget rede".*

Skræppeskovene omkring søerne ved Bregentved Herregård inspirerede H.C. Andersen under et ophold i 1842 til at skrive hans vel nok kendteste eventyr.

Ænder – både grå- og grav.

Apropos ænder så er der i marts rigtigt gode muligheder for at se især den almindelige gråand. F.eks. i de mange søer ved Søgård Mose eller ved Jordbro Å. De har travlt med at forberede familieførøgelse og bygger rede i skjul under siv og anden bredvegetation. De søger føde på lavt vand, hvor de snadrer i vandoverfladen eller står på hovedet for at fouragere på bunden. Der kan om foråret være en del højlydt rivalisering, hvor andrikken (hannen) tappert forsvaret området ved reden. Parringen går bestemt heller ikke stille af, og når de 10-12 ællinger klækkes normalt i midten af april, så er andrikken for længst over alle bjerge og deltager overhovedet ikke i ællingeopdragelsen.

Gråandepar

Det gør andrikken hos gravænder derimod. Gravænder danner par ligesom hos gæs, og begge forældre er tæt knyttet til hinanden og ællingerne. Gravanden er fortrinsvist en trækfugl, som vender tilbage til Danmark i det tidlige forår, hvor den pga. den lyse fjerdragt er nem at få øje på; ofte i det åbne agerland tilsået med vinterafgrøder. Den bygger sin rede i hule træer, stendiger og forladte rævegrave; deraf navnet gravand.

Myrer – flid, flid og atter flid

Hvis turen går forbi en myretue, så kan man på solskinsdage i marts se hektisk og travl aktivitet i myretuen. Der samles, bygges, repareres, vedligeholdes, lappes, udbedres og gøres ved. Hele tiden. Ikke et sekunds hvile under de sig. Men de er selvfølgelig også lige vågnet efter en lang vintersøvn meterdybt nede under tuen.

Den røde skovmyre er meget almindelig i både løv- og nåleskov på fattig, sandet jord. Her bygger de tuer på op mod to meter af grannåle, småkviste og bladstilke, og tuerne placeres gerne, så sollyset rammer dem. Tuen kan omfatte over 100.000 myrer, størstedelen er arbejdere, mens der typisk er 50-100 dronninger. Færdslen til og fra tuen går ad markante myrestier op til 200 m fra tuen. De lever bl.a. af honningdug, som er det sukkerholdige ekskrement fra bladlus samt insekter og insektlarver.

Et sindrigt opbygget samfund med hierarkisk bestemt rangordning, hvor hvert enkelt individ kender sin rolle og arbejde, og oprør er ukendt.

Hugorm på solceller

Foråret er det bedste tidspunkt at opleve hugormen. Netop nu kommer hugormene frem fra vinterskjule. De er nemme at komme tæt på, fordi de er kolde og langsomme og har behov for at blive varmet op af solens varme stråler for at genvinde deres hurtighed. De er vekselvarme dyr og kropstemperaturen svinger i takt med vejret. Sydvendte skråninger og solbeskinnede pletter i læ er et godt sted at finde de små slanger på solskinsdage.

Hugorm

Men pas på. Hugormen er giftig og skulle man blive bidt, bør man søge læge. I Danmark lever der to slanger; hugormen og snogen. Snogen er derimod ikke spor giftig og let at kende fra hugormen med sine to gule nakkepletter.

Tidligere levede æskulapsnogen også i Danmark men er ikke set siden 1910. Både lægekunsten og apoteker har en stav omviklet af en æskulapsnog som symbol. Læg mærke til det næste gang turen går til apoteket.

Hjortetunge – en umanerligt sjælden bregne

Over alt i Dybdalskoven, men især ved træhytten, ses nogle vintergrønne bregner. Hjortetunge er en særdeles sjælden bregne, og findes kun yderst sporadisk på skygget, fugtig og kalkrig skovbund. Den er rødlistet og naturligvis fredet og må ikke graves op eller plukkes.

Hjortetunge i Dybdal skov

Sådan var det ikke i gamle dage, da hjortetungen var mere udbredt. I gamle læge bøger bliver hjortetungen kaldt for miltbregne. Den knuste plante skulle koges i øl eller vin og kunne indtages for lever- og miltlidelser. Henrik Smid, en dansk læge i 1500-tallet, skriver, at hjortetunge dyrkes i haver og vinafkog kan smertestille hugormebid samt mange andre lidelser; bl.a. "koldpis" – pinagtig og smertefuld vandladning.

I dag kan man i planteskole købe kultiverede hjortetunger.

Alm. engelsød – en epifyt i skoven

En epifyt er en plante, der vokser på en anden plante. En snylter. Mange svampe er epifytter, mange orkidéer i troperne er epifytter, og en enkelt bregne i Danmark er også epifyt. Den ses flere steder i Dybdalsskoven, hvor den er gået i kompagniskab med egetræer og slået rod på stammen i 2-4 meters højde. Den er såmænd ganske almindelig og vokser gerne under pauvre vækstbetingelser.

I gamle læge bøger står der, at engelsød, helst fra egetræer, virker afførende på mennesker og svin. Hvis man tog hele planten og pulveriserede den og lagde det som et omslag på en barselskvinde, *"så hjælper det hende til snarligt at føde"*. Ammende kvinder kunne med fordel spise roden, da den fremmer laktationen/mælkeproduktionen. I Sverige var det almindeligt helt op i nyere tid, at børn gik i skoven og sankede roden fra engelsød. Den smager sødligt og en anelse lakridsagtig.